

CEMENTBYEN

2007

Gennem flyets køje genkender jeg Maputo lufthavn, den lange, rektangulære kasse foran hvilken det ene daglige fly fra Europa parkerer på en vidtstrakt, lettere ujævn asfaltplads. Den har en rigtig gammeldags lufthavnsbygning, hvor forventningsfulde slægtninge og værter står på den lille balkon i fri luft, spejdende - *dér er hun, se!* - vinkende i den tunge, fugtige luft.

Jeg husker pludselig i et glimt - for jeg har været her mange gange - at bygningens fugtmelerede overflade plejede at være prydet af store røde bogstaver, der forkyndte, at man var ankommet til *Zona libertada da humanidade*, menneskehedens befriede zone. Over bogstaverne svævede nationens revolutionære symboler, en hakke og en AK-47 stormriffel korslagt.

Så gnider jeg mine morgentrætte øjne og stirrer vantro - tre fjerdedele af bygningens facade er dækket af gule bannere fra kreditkortfirmaet Visa: *Her er vi også!*

Noget er sket.

Min opgave er at beskrive det. Der er gået seksten år siden mit sidste besøg. Der var krig dengang, en million mennesker var dræbt, og resten var bange og trætte helt ind til marven. Jeg sad foran præsident Joaquim Chissano og lyttede forundret til en slidt mand, der mekanisk docerede almindeligheder i et monotont toneleje, mens min canadiske kollega Michael Wang og jeg tog noter.

Mozambique havde været krigshærget i en generation, Michael var sammen med mig blevet bevilget et solointerview med præsidenten, og han forsøgte stadigt mere ihærdigt at få manden til at indrømme, at hans land og ikke mindst det revolutionære parti, han repræsenterede, var en fiasko. En kommunistisk inspireret politik havde ført til varemangel og sult, krigen kunne de ikke vinde, alt var kun gået tilbage i hans regeringstid.

Chissano lyttede tålmodigt, nærmest flegmatisk. Han havde indledt sin politiske karriere næsten tredive år tidligere som frihedskæmper. Derefter havde hans regerende Frelimo-parti vovet at sætte sig op imod det militært og økonomisk mægtige apartheidstyre i Sydafrika, det havde været David mod Goliat, og selv om vi tilsyneladende, mens vi sad hos Chissano, kunne se afslutningen på apartheid, havde dets døds kamp efterladt Mozambique som en rygende slagmark. Men han havde været udenrigsminister i mange år, og han mestrede den diplomatiske, venlige distance. To unge journalister fra medier, han aldrig havde hørt om, kunne bestemt ikke lokke ham til kritisere sit parti.

Chissano fortsatte som præsident frem til 2005 og var, som alle andre herskere, der formår at fastholde magten længe, i besiddelse af stor pragmatisme. Han vandt freden og hans revolutionære parti forblev ved magten, men i dag er der intet tilbage af den revolutionære politik. Bondens hakke og befrielsessoldatens stormgevær er kørt bort til historiens losseplads af en langt stærkere verdensrevolution og dens mobiltelefonbærende stormtropper.

Et konkret resultat af denne forandring oplever jeg lige nu og her i lufthavnen: en langt mindre paranoid velkomst ved paskontrollen end alle mine tidligere ankomster i 1980'erne og -90'erne. Her er ingen anklager om spionage. Her er ingen truende våben. Jeg tager mig selv i at styrte hen til en turist, der har hevet et kamera frem, "er du tosset?", har jeg på læberne, "vil du i fængsel?". Men den tid er forbi, lykkeligt forbi, hvor sydafrikanske kommandosoldater brugte turistbilleder som adgangskort til at sprede død og ødelæggelse.

Mozambique er et venligt land over for fremmede. Turister behøver intet visum hjemmefra for at blive lukket ind, men kan købe det i lufthavnen for bare 25 amerikanske dollar. Mens jeg venter på at få klaret denne formalitet, bliver hallen hurtigt tømt for de ankomne passagerer og forvandlet til det mest stillestående, der findes i Afrika, en lufthavns ankomsthal.

Blikket fanges konstant ind af kolossale reklamer for leasing, for en bank, for Avis, for telefonselskabet Vodacom, for Hotel Terminus - "femstjernet søvn til tre stjernes pris" – alle med glade, smilende afrikanere (men hvorfor har de alle så lys hud, de ligner mulatter?) – alt sammen giver et indtryk af luksus, af klasse, af modernitet. Men rundt om os ... Bagagebåndet er gået i stå. Det rødbonede gulv klistrer. To dragere sidder på kanten af en visnende plantekumme, for ubeskæftigede til overhovedet at tale sammen. Kommer mit visum ikke snart?

En tolder træder uforvarende i en tabt bagageseddel og når et par skridt, før dens irriterende flapren i buksebenet får hende til at vende sig om og træde på den med sin frie sko, som den så hænger fast i - fandens effektiv lim på de bagagesedler, hun må steppe frem og tilbage flere gange, før det endelig lykkes at afsætte strimlen til gulvet igen. Med et foragteligt snøft fortsætter hun, bagagesedlen må andre samle op.

Endelig kommer mit pas retur med visum. "Vi er lidt underbemandede," undskylder pasbetjenten.

Fra lufthavnsbygningen træder man lige ud i en verden, hvor alle har mere end travlt med at holde kaos fra livet. For den vestlige besøgende går køreturen naturligt ind mod centrum, og den, der besøger Afrika første gang, føler sig kastet ind i en skræmmende pågående verden. Der er mennesker overalt, de går langs vejen i endeløse strømme, de balancerer på kanterne af mægtige

betonkanaler, de hænger ud af overfyldte busser, står på ladet af varevogne, vender en majsokolbe over en blåulmende koks bunke i vejkanten, sidder bag papflader med tilbud i frugter, cigaretter, kødstykker på pinde, kamme, og de taler i mobiltelefon, de små piger hinker, de store drenge ryger smøger, damer har frugtkasser på hovedet, mænd høvler spåner af senge, der er stillet frem i snesevis bag en drænk kanal, en møbelbutik! Der er et mylder af farver, men den fremtrædende er grå, grå som i "trøstesløs grå betonsten", dårligt muret med mørtlen enten bortsmuldret eller væltende ud mellem stenene, så de få farvemættede malede huse skriger så meget desto højere. Landets to mobiltelefonselskaber tilbyder gratis reklamebemaling af folks huse, gule M-Cell med sin stive smily og blå Vodacom med sin jordklode omkranset af satellitsignal - tag mod tilbuddet og hele huset, hele svineriet med mur og port og telefonpæl, bliver forvandlet til én skrigende reklame.

I det fjerne bemærker du allerede højhusene komme nærmere, og mens du stakåndet forsøger at bearbejde det endeløse sansebombardement, skraldet, vejhullerne, palmerne, kan du høre din venlige vært gå i gang med sin første belæring: "Ser du, under kolonitiden måtte afrikanerne ikke bo inde i centrum, den var forbeholdt de hvide, mens de sorte skulle bo herudenfor i huse, bygget af strå eller rettere, fordi området er noget sumpet, bygget af rør, på portugisisk *caniço*, så man skelner fortsat mellem 'de folkelige' kvarterer, *caniçoen*, og bymidten af betonhuse, *cimentoen*."

Jotak, sikke en lektie, men du opdager sørme, netop hvor du passerer skellet mellem de to byer, at der fortsat eksisterer et knivskarpt skel den dag i dag, mere end tredive år efter kolonitidens afslutning.

Lige der knejser et ensomt tropisk træ, tegnet i silhuet mod en højhusmur, et ligesom løsrevet regnskovstræ med sin karakteristiske hvælvede bue højt over jorden på en kroget stamme, oldgammelt ser det ud, som husker det endnu dengang for bare 125 år siden, da her kun var mennesketomt buskland. Men dødsdømt er træet, bytruet, med alle andre end den kronebærende gren hakket ned af brændehungrende mennesker, som om deres sultne arme kun ikke magtede at rive den højeste gren ned, hvorefter træet forsvinder i et glimt for dig bag bilens rude, dets nederste del borte i et mylder af falmede presenninger, rustent bølgeblik og tarvelige mure.

Maputo rummer sammen med sin sværindustrielle forstad Matola op mod tre millioner indbyggere, og du tror grangiveligt, at du har mødt dem alle efter en spadseretur i gaderne.

Det er ingen udelt fornøjelse at bevæge sig til fods. Varmt er det naturligvis, sandsynligvis et pænt antal streger over tredive grader, og fugtigt, så sveden triller ud af armhulerne og ned ad

sidebenene og overarmenes inderside. Men du holder dig i skyggen, og efter nogle dage har du ligesom de fleste andre vænnet dig til, at sådan er det bare.

Du lærer også hurtigt at se dig for, når du går, skraldet flyder overalt, bunker af overhuggede kokosnødder, papir og plastik er det mindste problem, værre er rådne planteaffald, husholdningslevninger, de silende, slimede søer af skraldsslam; træd varsomt, kære gæst.

Og stanken. Osen fra dårligt vedligeholdte biler, røgen fra ulmende bål i væltede skraldespande, solbagt urin er lugte, du konstant inhalerer. Ofte bliver du ligesom standset i din gang, det er som om lungerne lukker af, som om de med et hug overvældes, når du rammes særlig intenst af et pust kvalmende lækkende kloakdunst, et skarpt, sviende svirp fra brændende plastic eller af et fedt overdoseret host fra en syg dieselbus.

Det er ikke unfair at vende billedet om og som førstegangsbesøgende opfatte gaderne i Maputo som én vidtstrakt losseplads med afgrænsede, ryddede baner. Her bevæger indbyggerne sig frem med en ynde, der kalder på beundring, og et udseende, der kalder på undren. Skjorter så hvide, at de skærer i øjnene, pressefolder, jakkesæt, pudsede sko, hvordan holder de dog deres tøj så rent, hvisker den førstegangsbesøgende forbløffet til sig selv, der er ikke en skjorte, ikke en nederdel, der ikke er strøget glattere, end du selv tror, du kan. Hvordan bærer de sig ad? Med vaskepulver og strygejern, selvfølgelig, og knofedt i ufattelige mængder, siger den garvede, hvad havde du forestillet dig? Jamen, alligevel.

Og menneskene er smukke. Kvinder ranke som fjedre, mænd med skuldre og holdning, og sikke former. Og som de klæ'r sig! Dér går en kvinde i lyserødt fra top til tå i en buksedragt så stram, at hendes balder - nej, det går ikke. Og dér en mand i jakkesæt og vest, der sidder som på reklamer. Og deres hud ser så glat, så sund og delikat ud – og ansigtsformerne, høje kindben, følsomme læber, delikate nakker, øjne så brune og lysende – Mozambique er en etnisk smeltedigel, hvor gener fra en myriade af afrikanske stammer er blandet, en kyststat, hvor kontinentets indlandsfolk er tilvandet og blandet med portugisiske middelhavstræk og arabiske søfolk tilsat forfædre fra Indonesien, kinesiske jernbane- og sukkerarbejdere, indiske butiksejere og de oversøiske portugisiske besiddelsers indbyggere, brasilianske indianere, goanere, timoresere, og du må uvægerligt tænke på biologitimerens beretning om "krydsningsfrodighed", dette besynderlige fænomen, at når varianter fra samme art krydses, opstår der oftest blandt afkommet flere med de bedste evner end hos forældregenerationen. Og eftersom vi mennesker sætter skønhed højt hos hverandre, tror du gerne påstanden her i Maputos gader, og sang selvste Bob Dylan ikke allerede for en halv menneskealder siden, at han ville ønske, han var blandt the "lovely people of Mozambique":

*There's a lot of pretty girls in Mozambique
And plenty time for good romance
And everybody likes to stop and speak
To give the special one you seek a chance
Or maybe say hello with just a glance.*

Der er en gammeldags filmstjerneskhed over gadens mennesker, ikke bare fordi tøjets snit ganske enkelt *er* bagefter. Mændenes skjorter poser afmålt over livremmen, altid en livrem, kvinderne med skulderpuder på de allerede brede, stærke skuldre, men også fordi det pludselig går op for dig, hvad det betyder for skønheden at en bys befolkning ikke er småfed. Jo, her findes kraftige mennesker, fattige bondebefolkninger overalt på kloden værdsætter altid en god vom som tegn på opsparring og fremgang, og du ser absolut sådanne ”stærke mænd”, men de *er* til gengæld stærke og bevæger sig med den arbejdsstrænede krops adræthed. Nej, det, der mangler her, er den laskede, slappe overvægt, som vore europæiske øjne efterhånden er kommet til at se som normalen, og du ser med ét i Maputos gadebillede, hvordan det almindelige menneske, præget i sin opvækst af fysisk arbejde og smalkost, er rankt og muskuløst, måske ikke slankt, men heller ikke tykt. Det er et behageligt syn.

Og sådan rives den førstegangsbesøgende med af indtryk i byens gader. Losseplads og skønhed, endeløs fattigdom. De afskallede mure fra en by bygget i 1950'erne og 1960'erne og ikke malet siden. Her mangler ikke en spand maling, her mangler en hel malingfabrik.

Den erfarne vil fortælle dig, at alle de indtryk, du nu har samlet dig, ikke er noget særligt for Maputo, sådan ser en afrikansk storby ud, grim, ucharmerende, uden interessante turistattraktioner, uanset om du er i Nairobi, Accra eller Lusaka. De er alle byer bygget til et lille og i landets sammenhæng ufatteligt rigt og privilegeret hvidt mindretal, der har holdt befolkningsflertallet på afstand med vold og lov, og da denne umenneskelige undtagelsestilstand endelig blev ophævet, skyllede menneskehavet ind over disse bykerner med en kraft, der tilsyneladende for altid vil ophæve, hvad de engang havde af æstetiske kvaliteter. Kun i Sydafrika kan man endnu opleve enkelte enklaver af bykerner, der endnu ikke er indhentet af kontinentets virkelighed.

Men det er også en spraglet og pulserende, flerkulturel virkelighed, hvor man uafsladligt gør nye opdagelser. Maputo har for eksempel en kvalitet, som de færreste af kontinentets skrammede storbyer tilbyder: Store, gamle træer spreder deres kroner over hvert eneste fortov byen igennem. De gamle byplanlæggere har haft en stjernestund, da de dekreterede, at byens borgere skulle

bevæge sig gennem en løvskov af alleer, og årets gang markeres derfor af træernes generøse blomstring: flammetræets knaldrøde ildkaskader, akaciens kaskader af gule klaser, jacarandaens sødtduftende blålilla morgenflor. Et forbløffende fremsynet bystyre håndhæver ovenikøbet strengt forbuddet mod træfældning, og den besøgende tilgiver - måske - gerne, at hvert eneste fortov er sprængt i fodstore betonstykker af de stadigt bredere og mægtigere stammer, og at deres rødders hærgen gør visse fortovsstrækninger lige så snublende vanskelige at passere som *var* man i skoven.

Og således går den førstegangsbesøgende hjemad mod sin indkvartering. Måske er det sidste gang, hun overhovedet bevæger sig til fods i denne by, hvor den privilegerede klasse jager af sted i deres airconditionerede stålhylstre, isoleret fra stank, skrald og rødder. Og måske er denne førstegangsbesøgende en netop ankommet dansker med stilling på ambassaden eller i en ulandsorganisation på sin allerførste uledsagede bytur, stadig med skrækken for overfald og tyveri i sit bankende hjerte, med Kierkegaard og Grundtvig i baghovedet, fast besluttet på at ville hjælpe, ordentligt! Og hun går nu hjemad, dehydreret, med sveden klistrende, *mast* af indtryk, skrævende over lortet, og hun ved, at hver tredje af de unge mennesker, alle disse smukke mennesker som hun elsker at se på, har HIV-virus rasende i deres årer, og hun tænker, at her skal mine børn vokse op, her skal jeg leve de næste år, her skal jeg skabe et liv.

Og hun ser op på de svinske facader med deres solblegede vasketøjsrækker, og hun ser hvorledes hvert eneste vindue er forsynet med sikkerhedsgitter, og hun kommer hjem og ser sit rækkehus bag den låste port, og hun hilser på den venlige vagt, der altid er til stede i den ene eller anden eller den tredjemands person, og hun ser sit hus bag tremmerne, og hun ser familiens nye, brugte bil, og hun tænker - gør hun? – ”hvor er jeg dog privilegeret!”